

їхнього листування за допомогою алгоритму ідентифікації користувачів у мережі.

Уявімо, що в результаті реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності відбулося затримання фігуранта, під час якого у цієї особи вилучено мобільний пристрій зі встановленим на ньому месенджером, що використовує схему шифрування на основі алгоритмів Диффі-Хелмана (*Diffie-Hellman Key Exchange, DHKE*), Ель-Гамаля, *MTI/A(0)*, *STS*. У подібній техніко-криміналістичній ситуації послідовність дій спеціаліста відповідного фаху може бути такою:

- отримання доступу до пристрою за наявності початкових елементів захисту (паролів, *PIN*-кодів) за допомогою відповідних програмно-апаратних комплексів;
- вилучення даних (діалогів) зі встановленого месенджеру, з'ясування списку користувачів, яких перевіряють;
- ініціювання запиту до компанії, яка є власником месенджеру, для отримання наявних відомостей про користувачів (рівень активності, *IP*-адреса, інформація про пристрій, із якого здійснюється вхід, місце розташування тощо);
- побудова ймовірнісних зв'язків між користувачами (створення соціального графа), визначення даних з'єднання. Через те, що технологія кінцевого шифрування передбачає часту зміну ключів (зазвичай із періодичністю від 10 хвилин до 1 години), то саме така тактика дасть змогу здобути максимальну кількість інформації;
- на підставі статистичних характеристик трафіку, який передається з обох сторін, здійснюють їхній аналіз та обчислюють обсяг даних, переданих за одиницю часу. Подібні дії повторюють із масивом даних передавання трафіка інших користувачів, виявляють зв'язки;

- встановлення контролю за каналом зв'язку фігурантів. Може бути запроваджений за допомогою програмних продуктів і модифікацій (налаштування мережевого моста, *root*-керування шлюзом тощо) та програмно-апаратних засобів перехоплення й аналізу трафіку (створені з використанням технологій *DPI* (англ. *Deep Packet Inspection*)), які дають змогу здійснити глибокий аналіз пакетів, що проходять у мережі;
- реалізація атаки «людина посередині» (англ. *Man-in-the-Middle, MITM*), яка полягає у впровадженні клієнта-посередника між двома користувачами, що комунікують. У такий спосіб листування підозрюваних із визначеного кола користувачів може бути розшифровано стороннім спостерігачем у межах негласної слідчої розшукової дії (ст. 263 КПК України «Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж»);
- фіксування відомостей, відображення їх у висновку експерта (спеціаліста).

Список використаних джерел

1. Головин А. Ю., Баранов М. В., Головина Е. В. Решение ситуационных задач предварительного расследования (теория, механизм, ошибки) : монография / под общ. ред. докт. юрид. наук А. Ю. Головина. Москва : Юрлитинформ, 2017. 200 с.
2. Сегай М. Я., Бондар В. С. Интегративна модель використання спеціальних криміналістичних знань у кримінальному судочинстві. Вісник академії адвокатури України. 2008. Вип. 13. С. 92—95.
3. Шаталов А. С. Алгоритмизация и программирование расследования преступлений в системе криминалистической методики // Право. Журнал Высшей школы экономики. 2017. № 2. С. 155—172.
4. Шепітько В. Ю. Предмет криміналістичної тактики: історія формування, зміст та тенденції // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. пр. Харків, 2019. № 19. С. 8—20.

І. І. Бордакова,

головний судовий експерт Сумського НДЕКЦ МВС України, м. Суми, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0997-2685>, e-mail: bordachok.2011@ukr.net

СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПЕРТНИХ ТОВАРОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Анотація. Ефективність та якість експертного забезпечення правосуддя України залежать від чіткої законодавчої регламентації діяльності з питань призначення і проведення судової експертизи та відповідності цих норм іншим актам законодавства України. Розглянуто декілька проблемних моментів під час призначення товарознавчих експертиз з посиланням на нормативно-правову базу.

Ключові слова: продукція, товар, якість, вартість, ринок, правопорушення.

Abstract. The efficiency and quality of forensic expert support of justice in Ukraine depend on clear legislative regulation of activities on appointment and conduct of forensic examination and compliance of these rules with other acts of Ukrainian legislation. Several problematic points in

the appointment of forensic commodity examinations with reference to regulatory framework are considered.

Keywords: products, goods, quality, value, market, offense.

Аннотация. Эффективность и качество экспертного обеспечения правосудия Украины зависят от четкой законодательной регламентации деятельности по вопросам назначения и проведения судебной экспертизы и соответствия этих норм другим актам законодательства Украины. Рассмотрено несколько проблемных моментов при назначении товароведческой экспертизы со ссылкой на нормативно-правовую базу.

Ключевые слова: продукция, товар, качество, стоимость, рынок, правонарушение.

Ритм життя, що зростає, та інтеграція України до єдиного економічного простору є постійною мотивацією для виготовлення найрізноманітніших товарів з новими властивостями із застосуванням сучасних технологій виробництва та новітніх сировинних матеріалів, пов'язані з переходом країни до ринкових відносин, що призвели до зростання правопорушень в економічній сфері та криміналізації суспільства загалом. Під час розслідування та судового розгляду кримінальних і цивільних справ часто виникає необхідність у використанні спеціальних знань у галузі товарознавства (зокрема, судово-товарознавчій експертизі).

У сучасних ринкових умовах як суб'єкти господарювання (юридичні особи, приватні підприємці), так і пересічні громадяни стають учасниками судового розгляду з різних приводів. Дуже часто товарознавчу експертизу призначають в рамках кримінальних та судових справ, пов'язаних із розкраданням, підробкою товарів та іншими злочинами, що чиняться на виробництві і не тільки. Товарознавчу експертизу проводять у межах судової справи на підставі ухвали суду, постанови за клопотанням однієї із сторін. Разом із документами про призначення експертизи до експертної установи надають об'єкт дослідження. У разі відсутності матеріальних об'єктів дослідження проводять відповідно до інформації, зокрема, вихідних даних, що містяться в матеріалах справи (протоколах допитів і пояснень обвинувачених, позивачів, відповідачів, свідків тощо) [2].

Товарознавче дослідження — це заходи з дослідження споживчих та промислових товарів з метою визначення їх ринкової вартості, встановлення ступеня зниження якості, ідентифікування об'єкта, відповідності якісних показників встановленим державним нормам (ДСТУ), технічним умовам (ТУ), відповідності товару супровідній або договірній документації та багато іншого.

Ефективність та якість експертного забезпечення правосуддя України залежать від чіткої законодавчої регламентації діяльності з питань призначення і проведення судової експертизи та відповідності цих норм іншим актам законодавства України. Експертна діяльність регламентується нормативно-правовими актами, що є базовими для всіх експертних установ в Україні, а також окремими законодавчими та підзаконними актами. Ефективність та якість експертного забезпечення правосуддя України залежать від чіткої законодавчої регламентації діяльності з питань призначення і проведення судової експертизи та відповідності цих норм іншим актам законодавства України [3].

Актуальність новизни в економічній сфері та розвиток технологічних процесів виробництва продукції впливають на специфічність дослідження при проведенні сучасних судових товарознавчих експертиз, що потребує індивідуального підходу в кожному окремому випадку, з урахуванням обставин справи та наданих вихідних даних для ідентифікації об'єктів дослідження під час призначення та проведення такого роду експертиз.

Зокрема, об'єктами сфери товарного обігу й, відповідно, об'єктами судової товарознавчої експертизи (поряд із

товарами широкого вжитку) дедалі частіше стає товарна продукція, яка є результатом функціонування різних галузей народного господарства, заводського, фабричного й іншого масового виробництва, а також індивідуальної праці. Саме у цьому сегменті оцінюваного майна номенклатура об'єктів судової товарознавчої експертизи стає дедалі не лише численнішою, а й складнішою для оцінювання за показником ринкової вартості, який вважають універсальним критерієм кількісної оцінки майна (товарів, продукції, виробів тощо).

В умовах ринкових економічних відносин фахівці-товарознавці для оцінки об'єктів дослідження використовують роздрібні та оптові ціни, які є ринковими. Наприклад, правопорушення (крадіжки) з торгівельних мереж, де ринкова вартість товару встановлена й підтверджена відповідною документацією та не потребує додаткового розрахунку в процесі експертного товарознавчого дослідження. Одним із різновидів товарної продукції з обмеженим доступом цінової пропозиції є власний імпорт конкретної торговельної мережі, що унеможливує визначення середньої ринкової вартості ідентичної продукції через її відсутність на ринку України. Через те, що торгове товариство укладає договір з виробником-імпортером та реалізує цю продукцію у своїй мережі з використанням маркетингової політики, товар можна придбати тільки в цій торговельній мережі (з урахуванням норм продажу продовольчих і непродовольчих товарів).

Крім того, враховуючи практичний досвід, слід звернути увагу на правопорушення, скоєні з державних (або іншої форми власності) сільськогосподарських виробничих підприємств з виробництва оригінального, елітного та репродукційного насіння сільськогосподарських культур і вирощування племінного молодняка худоби, а також агролісгоспів. Продукція таких підприємств є продукцією власного виробництва, в яких цінова політика формується, розраховується та відображається в документах бухгалтерської звітності, прейскурантах та інших вихідних документах. Отже, потреба визначення розміру шкоди, заподіяної підприємству внаслідок скоєння правопорушення, у таких випадках є недоцільним, адже вона вже встановлена.

Ураховуючи норми п. 6 ст. 242 Кримінального процесуального кодексу України «Підстави проведення експертизи» товарознавчу експертизу призначають для визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди, розміру шкоди немайнового характеру, шкоди довікллю, заподіяного кримінальним правопорушенням.

Але (як свідчить практичний досвід) товарознавчі експертизи призначають в обов'язковому порядку, незважаючи на норми цієї статті [1].

Сутність судово-товарознавчої експертизи полягає в тому, щоб за допомогою спеціальних товарознавчих досліджень вивчити споживчі властивості виробів, визначити фактичний стан об'єктів, їх якісні характеристики та на основі цього обґрунтувати вартість таких об'єктів.

Для вдосконалення експертної роботи та чіткого вирішення поставлених перед експертом питань є узгодженість законодавчих актів і запобігання в них подвійних тлумачень. Тоді можна розраховувати на повноту вирішення експертних завдань безпосередньо за напрямком дослідження, підвищувати науковий рівень що позитивно позначиться на якості та термінах проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях.

Враховуючи реформування та змінами в нормативно-правовому полі та наближення його до європейських норм та стандартів, законодавство про судову експертизу загалом на сьогоднішній день набуває актуальності та потребує вдосконалення.

О. І. Брендель,

науковий співробітник ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1723-0203>, e-mail: olgabrenda@ukr.net

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З НЕНАЛЕЖНОЮ ПІДГОТОВКОЮ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ВІДЕО-, ЗВУКОЗАПИСУ

Анотація. Проаналізовано основні проблемні питання, що виникають під час підготовки матеріалів та призначення експертиз відео-, звукозапису; наведено шляхи їх вирішення. Запропоновано перелік вимог до належної підготовки матеріалів.

Ключові слова: *судова експертиза відео-, звукозапису; фоноскопична експертиза; підготовка матеріалів для дослідження.*

Abstract. *The main problematic issues that arise during the preparation of materials and appointment of forensic examinations of video and sound recording are analyzed; ways to solve the following problems are given. A list of requirements for the proper preparation of materials is provided.*

Keywords: *forensic examination of video and sound recording, forensic phonoscopic examination, preparation of materials for research.*

Аннотация. Проанализированы основные проблемные вопросы, возникающие при подготовке материалов и назначении экспертиз видео-, звукозаписи; приведены пути их решения. Предложен перечень требований, необходимых для надлежащей подготовки материалов.

Ключевые слова: *судебная экспертиза видео-, звукозаписи; фоноскопическая экспертиза; подготовка материалов для исследования.*

Як відомо, кожне вчинене злочинне діяння у будь-якому випадку залишає сліди. Саме виявлення слідів, їх фіксація, процесуальне оформлення, експертне дослідження та інтерпретація його результатів у висновках експерта формують основу доказової бази в кримінальному провадженні [1]. Сучасний розвиток науки й техніки створює нові можливості для використання відео-, звукозаписів у будь-яких сферах (від службово-виробничої діяльності до побуту). Дані, отримані в результаті їх аналізування, можуть мати суттєве значення для встановлення обставин правопорушення.

Найбільш суттєвою проблемою під час підготовки матеріалів для призначення експертизи відео-, звукозапису

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 22.02.2021).
2. Донцова О. С., Посохов А. С., Михальський О. О. Проблемні питання методичного забезпечення судово-товарознавчих експертиз // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. пр. 2011. Вип. 11. С. 645—653. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpsek_2011_11_95 (дата звернення: 22.02.2021).
3. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. 432 с. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream> (дата звернення: 22.02.2021).

(фоноскопичної експертизи) є проблема добирання матеріалів, наданих для дослідження. В експертизі відео-, звукозапису за об'єктом дослідження умовно можна виокремити три напрями:

- технічні дослідження з відомостями щодо технології отримання/фіксації/збереження відео-, звукозаписів, їх властивостей та особливостей носія даних;
- дослідження мовленнєвої інформації з відомостями щодо особистості невідомого;
- дослідження немовленнєвої інформації (зокрема, звукового середовища) з відомостями щодо джерел звуків за акустичними явищами, які супроводжують процес відео-, звукозапису, та безпосередньо пов'язані з ситуацією події, яку розслідують.

Специфіка об'єктів дослідження, різноплановість завдань, важливих для з'ясування обставин справи, а також інші фактори визначають наявність деяких особливостей, на які необхідно звертати увагу слідчому для винесення постанови про призначення експертизи відео-, звукозапису та підготовки матеріалів для дослідження. Із метою покращення взаємодії зі слідчими, далі розглянуто особливості призначення експертизи відео-, звукозапису (у частині добирання матеріалів, наданих для дослідження).

По-перше, призначаючи експертизу відео-, звукозапису, слід звертати увагу на обсяг матеріалу, який надано для дослідження. Для визначення достатнього та істотного обсягу необхідно провести огляд відео-, звукозаписів, які слідчий планує надати для дослідження (визначити назву файлу, носій, на якому його зафіксовано, та ін.). За наявності великої кількості об'єктів і записів, зафіксованих на них, для забезпечення реального строку проведення експертизи необхідно визначати лише ті записи, які стосуються суті справи. Для скорочення та забезпечення реального строку проведення експертизи ініціаторові її проведення необхідно визначити лише записи, які стосуються суті справи, або із тривалих записів виокремлювати для дослідження певні фрагменти [2, с. 63]. Виконання цієї